

CERCURILE CONDUCĂTOARE ALE ROMÂNIEI ȘI AGRICULTURA ȚĂRII ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

La sfârșitul primului război mondial, România se confrunta cu șase probleme economice majore: 1) consolidarea monedei naționale; 2) dezechilibrul bugetar; 3) reconstrucția sistemului de transport; 4) refacerea și reorganizarea producției și a comerțului; 5) insuficiența resurselor de capital lichid; 6) naționalizarea agriculturii¹. Persistența și condiționarea reciprocă a acestora a îngreunat rezolvarea unora, deși guvernele au progresat marcant pe calea atenuării lor.

Dintre toate, cea dintâi și singura care și-a găsit imediat după încheierea păcii o soluționare completă a fost aceea a dezechilibrului bugetar. Începând cu exercițiul finanțiar 1921/1922, România a reușit să realizeze excedente bugetare până în 1929, cu excepția anului 1928, când bugetul general al statului a înregistrat un deficit de 2456 de milioane de lei. Au urmat cinci ani consecutivi cu bugete deficitare, după care, începând cu exercițiul finanțiar 1935/1936, ele devin din nou excedentare².

Capacitatea României de a asigura și de a menține o monedă stabilă a depins într-o însemnată măsură de poziția internațională a țării. Marea datorie a statului față de străinătate cerea o sporire a plăților anuale, atât a celor publice, cât și a celor private. La Conferința Păcii guvernul român a revendicat 31 miliarde lei-aur în contul reparațiilor, sumă ce reprezenta aproximativ 6,3 % din totalul de 494 miliarde franci-aur cât ceruseră țările învingătoare, dar cota alocată a fost de numai 10,0 % din pagubele suferite, ceea ce a obligat România să protesteze în repetate rânduri împotriva modului în care a fost tratată la Spa³.

Statul nu putea continua plata debitelor sale externe atât timp cât nu își asigura o balanță comercială activă. Deși economia țării era predominant agrară, România nu era prin excelență o exportatoare de bunuri agricole, căci resursele sale naturale dețineau un rol important în exportul ei. Pe de altă parte, nivelul scăzut de dezvoltare industrială impunea importul a mari cantități de bunuri esențiale prelucrate. Pe ansamblu, în perioada 1919 -1938, balanța comercială a țării i-a fost favorabilă, rămânând deficitară numai în șase ani⁴. După o serie de încercări nereușite de stabilizare a leului făcute de liberali, guvernul național-țărănist, condus de Iuliu Maniu, a reușit, în februarie 1929, să consolideze moneda națională dintr-un împrumut obținut de la un grup bancar internațional⁵. Progrese marcante s-au înregistrat și pe linia găsirii unor soluții pentru refacerea și reorganizarea producției și a comerțului. Cele mai mari obstacole au fost întâmpinate însă în asigurarea resurselor de capital lichid, a reconstrucției sistemului de transport și, în mod deosebit, în naționalizarea agriculturii. Insuficiența capitalului a stânjenit în

¹ Vezi Leo Pasvolsky, *Economic Nationalism of the Danubian States*, New York, 1972, p. 386-406.

² Cf. Vasile Feraru, *Politica finanțiară*, în *Aspecte ale economiei românești*, Consiliul Superior Economic, 1939, p. 418-419.

³ Vezi Emilian Bold, *De la Versailles la Lausanne (1919-1932)*, Iași, 1976, p. 25-29. În anii 1931-1932, de exemplu, România cheltuia 28% din exportul său pentru plata datoriei externe, Grecia 49%, Ungaria 48%, Iugoslavia 29%, Austria 22%, Bulgaria 16%, iar Cehoslovacia numai 5% (cf. Joseph S. Roucek, *Central Eastern Europe. Crucible of World Wars*, New York, 1946, p. 651).

⁴ C.C. Giurescu, M.Gr. Romașcanu și N. Georgescu - Roegen, *Comerțul exterior*, în *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 477.

⁵ Costin C. Kirilescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. 11, București, 1967, p. 320 și urm.

mare măsură soluționarea ultimelor două probleme. La rândul ei, absența unor bune căi și a mijloacelor de comunicații, care au cunoscut o ameliorare abia către sfârșitul deceniului al patrulea, frâna mersul normal al tuturor sectoarelor economiei naționale și contribuia prin excelență la menținerea agriculturii în stare de înapoiere. Ea l-a rupt pe țăran de piață, făcând ca întregul comerț să rămână local și creând deficite multor regiuni agricole⁶. În 1936, un observator străin scria că în România, după 1918, ca înainte de război, carul cu boi, având o viteză de circa trei km pe oră, continua să rămână principalul mijloc pentru transportul recoltei săteanului. „Imaginați-vă - scria el - un fermier din Wiltshire care posedă mult lapte, brânză, unt, păsări, ouă și grâne, dar nici un mijloc de a duce aceste bunuri la Londra și să le transforme în bani în afară de carul cu boi și să-i ia peste trei zile călătoria și alte trei zile înapoierea și una din rațiunile săraciei țăranului devine evidentă”⁷.

Problema refacerii agriculturii rămânea cea mai dificilă, datorită complexității factorilor care mențineau o criză cronică în acest sector și dificultății de a găsi o cale satisfăcătoare pentru depășirea impasului. Dată fiind persistența și gravitatea cheștiunii agrare, factorii politici și-au concentrat continuu atenția asupra ei. Cum reforma agrară din 1921 nu produsese o agricultură sănătoasă, întrebările legate de condițiile ei de realizare au fost numeroase, iar sugestiile și formulele pentru eradicarea răului ce veneau nu numai din partea conducerilor oficiale ale partidelor, ci a multor persoane, cu sau fără pregătire în domeniul economiei agrare, de o și mai mare varietate. *Primatul agriculturii* a ocupat un loc principal în programele tuturor partidelor politice⁸. Cu trecerea anilor, numărul partidelor a sporit, adesea prin sciziuni și regrupări ce au determinat modificări mai mult sau mai puțin profunde în conținutul programelor, iar transferurile destul de frecvente ale unor grupuri de persoane influente dintr-un partid cu o anumită orientare economică în altul cu principii de politică economică uneori contrare au făcut ca într-o astfel de viață politică soluții trainice asupra problemei agrare să fie greu de găsit⁹.

La această inconstanță trebuie adăugată atitudinea multor elemente din rândul cercurilor conducătoare ale României față de țărani. Istoricii occidentali care au cunoscut nemijlocit societatea românească interbelică au rămas șocați de oportunismul de care se făceau vinovate numeroase personalități de aici, de corupția lor și a oamenilor de afaceri, precum și de dezinteresul oficialității urbane, în rândul căreia activau nu puține elemente cu obârșie rurală, față de problemele dominante ale plugarilor. Mulți dintre orașeni - scria Robert Lee Wolff - sunt dispuși să perpetueze mitul fericirii țăranului, lipsit de griji, dansând îmbrăcat cu haine pitorești, salutând cu pălăria ridicată, mulțumit că nu are greutăți cu complicatele probleme ale lumii, fiind încrezător în înțelepciunea binevoitorului său guvern. Odată un om de afaceri român - continua el - mi-a declarat că țărani reprezentau coloana vertebrală puternică a țării și că el putea fi mândru de puterea și de voioasa lor viață rurală. Câteva fraze după aceea i-a calificat „animate care pot vorbi”, ilustrând astfel disprețul extrem față de ei și chiar fată dc România¹⁰.

⁶ Robert Lee Wolff, *The Balkans in Our Time*, New York, 1967, p. 167.

⁷ Hessel H. Tiltman, *Peasant Europe*, London, 1936, p. 115.

⁸ Vezi A.N. București, Fond Uniunica Centrală a sindicatelor Agricole din România, dosar 116/1941, f. 14-18.

⁹ Pot fi oferite drept exemple pentru asemenea cazuri de navetism politic Constantin Argeșoianu, Octavian Goga și dr. N. Lupu.

¹⁰ Robert Lee Wolff, *op. cit.*, p. 188.

Trebuie făcută aici observația că o asemenea optică a fost dominantă în anumite cercuri politice din România, chiar și în rândurile celor care încercau să-și facă din problemele rurale o platformă în ascensiunea către putere. Dar, într-un stat cu o economie predominant agrară ca România, cu o țărănim ce reprezenta 4/5 din populația țării, neglijarea, cel puțin în mod teoretic, a doleanțelor sătenilor nu era posibilă, ceea ce explică prezența constantă a unor prevederi referitoare la ei în toate programele partidelor politice ale epocii¹¹.

În preajma izbucnirii primului război mondial și spre sfârșitul marii conflagrații, în România disputele în materie de politică agrară s-au axat cu prioritate pe tema exproprierii marilor proprietăți și a improprietărilor țăranilor. Ele vor continua și după promulgarea legilor de reformă agrară, fără a mai fi dominate însă de acum înație de patosul cunoscut în perioada 1917-1921. În primii ani postbelici unele partide politice au menținut în programele lor o serie de promisiuni privitoare la extinderea cadrului exproprierii și improprietărilor, în speranța că, în condițiile aplicării sufragiului universal ar fi putut capta pe această cale cât mai multe voturi de la populația rurală, care reprezenta o proporție covârșitoare a electoratului național. Cum aceste promisiuni și-au dovedit în cursul primelor alegeri postbelice o eficiență destul de modestă, după 1926, vreme de aproape un deceniu, nici un partid nu a mai revendicat însă în mod public exproprierea. Grupările politice și-au concentrat atenția spre găsirea unor soluții la alte probleme apreciate atunci ca dominante, acordând o atenție mai redusă chestiunii agrare. Cu scurgerea timpului, chiar persoanele care susțineau în mod dezinteresat asemenea revendicări au devenit tot mai puține în rândurile formațiunilor politice, în raport cu numărul celor tentați să vadă în reforma agrară din 1921 o frână în calea progresului agriculturii românești.

Ideea unei noi exproprieri și improprietări a început să fie vehiculată cu oarecare insistență abia după 1936, când rezultatele provizorii ale recensământului din 1930 au devenit accesibile specialiștilor și când unele concluzii preliminare desprinse din cercetările echipelor sociologice studențești și din ancheta întreprinsă în toamna anului 1935 de Uniunea Camerelor de Agricultură din România pe tema raporturilor de muncă de la sate evidențiau pe ce baze subrede se întemeia edificiul rural din țara noastră. De acum înație, problema unei noi exproprieri și improprietări este pusă din ce în ce mai stăruitor în anumite cercuri de specialiști și în unele grupări politice, ca o soluție menită să redreseze agricultura românească și să amelioreze starea precară a țărănimii¹².

Adesea, unii istorici săvârșesc o mare greșeală când insistă în analiza programelor partidelor pentru a evidenția, prin dezideratele enunțate de ele, orientarea lor economică, nemaiacordând aceeași atenție și măsurii în care prevederile respective au fost puse în practică. O doză mai mică sau mai mare de oportunism politic se întâlnește la toate grupările epocii și tocmai de aceea programele lor nu pot fi luate în mod global în serios. Discrepanța dintredezideratele propuse în opoziție ori pe parcursul campaniilor electorale și politica din perioada guvernării confirmă în bună măsură o asemenea realitate și ea apare cu deosebită pregnanță în evidență în domeniul politicii agrare. Așa cum am mai afirmat, interesul arătat de toate partidele politice față de un sector economic în care crau angajați aproximativ patru cincimi din locuitorii

¹¹ Dumitru Sandru, *Statul românesc între anii 1918 și 1944*, Iași, 1996, p. 241.

¹² Constantin Garoflid, *Structura proprietății rurale în România și influența ei asupra producției agricole*, în „Agricultura nouă”, Cluj, VII, 1940, nr. 9-10, p. 340.

țării era firesc. Dar o analiză, chiar sumară, a compoziției claselor și păturilor sociale care au dominat viața politică interbelică și a intereselor lor economice primare favorizează o mai bună înțelegere a cauzelor care au condus la neglijarea uneori deliberată a doleanțelor țărănimii și implicit la progresul lent al agriculturii românești de după reforma agrară din 1921.

Istoricii occidentali care au studiat evoluția țărilor din răsăritul Europei dintre cele două războaie mondiale au constatat, aproape fără excepție, că, deși proporția populației lor agricole ajungea în unele din ele la 80% din totalul locuitorilor, această structură profesională nu se reflecta printr-o reprezentare adecvată în forurile de decizie ale statelor respective, în posida faptului că viața lor politică suferise profunde schimbări cu caracter democratic¹³.

În România de după Marea Unire grupul conducător al vieții politice era foarte mic în comparație cu țărănamea și el se compunea dintr-un amalgam de categorii sociale rezultat, în bună parte, din prefacerile economice și politice pe care le generaseră perioada de sfârșit a războiului din 1914-1918 și primii ani de pace. În partea de sus a scării sociale a României se afla oligarhia. Ea apărea ca o succesoare a vechii clase de boieri mari și mici. Descendenții lor, lăsați fără proprietăți funciare substanțiale după reforma agrară din 1921, s-au refugiat în alte sectoare cheie ale economiei, ca bănci, industrie și administrația centrală. Deși marii proprietari funciari rurali au fost reduși prin expropriere la nivelul unei mici nobilimi și deși ziua marelui boier trecuse, această boierime, împreună cu afaceriștii urbani și cu funcționarii urbani formau clasa dominantă în viața politică a țării. Oligarhia s-a arătat oricând dispusă să adopte persoane de origine umilă, dacă acestea îi acceptau țelurile și dacă erau capabile de a aduce o contribuție reală la consolidarea pozițiilor ei. O serie de ziariști, scriitori, profesori universitari și alți intelectuali au considerat că era în avantajul lot de a se alia cu grupul conducător, întrucât devineau intelectualii plini de succes ai „zilei”. Animată, cum a fost, de o ideologie practică, oligarhia a atras, pe lângă mulți oameni de importanță, și o armată de persoane cu funcții mărunte care erau doar parțial răspândite pentru serviciile lor, dar care se simțeau mândre de distincția socială ce li se acorda, prin câteva vorbe măgulitoare sau o mână strânsă de către stăpân. Era - observa un contemporan - o copie directă a mașinăriei politice din țările avansate. În propaganda sa, oligarhia se prezenta totdeauna ca luptătoare pentru progresul țării, cu care revendica să fie identificată¹⁴.

Una din cauzele de bază ale curențelor din viața politică a României a fost - potrivit opiniei celor mai mulți dintre observatorii occidentali ai societății românești interbelice - aceea că, deși burghezia s-a dezvoltat constant, țării i-a lipsit o adevărată clasă mijlocie¹⁵. Clasa mijlocie, care a apărut începând cu sfârșitul secolului trecut, nu era legată, prin organizare, de un sistem economic, ci de unul politic, nu de industrie, ci de stat. Deși majoritatea elementelor clasei mijlocii își petreceau viața la oraș, cea mai mare parte dintre acestea își trăgeau venitul din pământ, iar atavica atracție a

¹³ Vezi Joseph S. Rousek, *op.cit.*, p. 489; C.A. Macartney and A. W. Palmer, *Independent Eastern Europe. A History*, London, 1962, p. 243. Pentru proporția populației agricole vezi „Conjunctura economiei românești”, I, 1936, nr. 1-2, p. 30; I. Measnicov, *Aspectele statistice ale agriculturii românești*, în „Analele economice și statistice”, XXIII, 1940, nr. 10-12, p. 8.

¹⁴ Library of Congress, Washington, D. C., Microfilm Collections, Microfilm no. 2551, no. 366 (Nicholas Georgescu-Roegen, *Economic and Social Structure of the Romanian People*, Washington, 1956, D.R., p. 27-28).

¹⁵ Joseph S. Rousek, *Balkan Politics. International Relations in no Man's Land*, Westport, 1971, p. 220.

pământului a fost aşa de puternică încât ambiția fiecărui român era de a poseda o „moșie”. Aceste „moșii”, mari sau mici, erau, invariabil, lucrate de țărani în sistemul contractelor de învoieri agricole și ele nu cereau nici investiții de capital, nici conducere proprie din partea proprietarului. De aici nu a apărut o distincție clară între proprietarul de pământ și juristul superior din clasa mijlocie. Se pot număra pe degete - observa David Mittany - acei care nu aparțin sau nu sunt înrudiți cu familiile de proprietari funciari rurali. Interesele private ale celor două categorii sociale se întrepătrundeau direct ori indirect, astfel că interesele individului privat coincideau cu cele ale omului politic, iar sistemul de lucru din România depindea de modul în care birocratia clasei mijlocii controla mașinaria politică a statului¹⁶.

În viața politică și mai cu seamă în administrația României interbelice, un rol nu lipsit de importanță l-a jucat birocratia. Ea era recrutată pe scară largă din fiți de țărani ce obțineau o educație mai înaltă și preferau să locuiască în orașe, pentru a intra în servicii publice, ca funcționari, ori în afaceri, decât să se întoarcă în gospodăria țărănească din care plecasea. Unele profesiuni erau supraaglomerate, în special cea juridică, iar Bucureștii concentrau, la fel ca toate capitalele statelor balcanice, o puzderie de intelectuali sau aşa-zisi intelectuali fără slujbe, pervertiți de educația și de mândria lor și trăindu-și viața în limitele unei amare sărăcii. Cum această stare tindea să îi facă extremiti, căutând să schimbe prin mijloace violente o societate ce se dovedea injustă pentru ei¹⁷, statul a căutat sistematic să îi angajeze, pe cât posibil, în instituțiile sale. Absorbirea pe această cale a surplusului de populație era o soluție și în expedient având menirea de a preveni nemulțumirile din rândul acestui zgromotos și periculos grup social. Ca urmare, mulți dintre intelectuali devineau atât complici, cât și servitori ai oligarhiei¹⁸.

Creșterea numărului persoanelor întrebuințate în instituțiile publice ale statului, adesea cu mult peste necesitățile firești, justificată de evitarea șomajului în rândurile intelectualilor și a funcționarilor, a condus la o scădere a salariului real. Întrucât venitul național al României era mic, statul nu și-a permis să asigure salarii reale la nivelul țărilor cu o productivitate a muncii mai ridicată. Insuficiența lor, în raport cu condițiile unui standard de viață decent, a determinat pe mulți dintre funcționarii administrativi ai statului ca, în schimbul unor avantaje materiale obținute de la persoanele ale căror interese le erau îngrădite de normele cu caracter restrictiv ale măsurilor de politică economică - bani ori plăcioane - să favorizeze eludarea dispozițiilor legilor în vigoare¹⁹. Astfel, modul în care administrația locală încerca să concretizeze multe din inițiativele guvernelor făcea ca țării să i se potrivească proverbul: „Statul sprijină, funcționarii stânjenesc”²⁰. Asemenea practici au fost, fără îndoială, dăunătoare atât progresului agricol, cât și producătorilor, iar perpetuarea lor a contribuit nu numai la propășirea destul de lentă a acestei ramuri de producție, ci și la complicarea în timp a unora din vechile ei probleme.

Din rândurile categoriilor sociale de mai sus se recrutowau, ca o regulă generală, reprezentanții națiunii în corporile legiuitoroare, care decideau, între

¹⁶ Vedi David Mitrany, *The Land and the Peasant in Rumania. The War and Agrarian Reform (1917-21)*, New York, 1968, p. 511-513.

¹⁷ Robert Lee Wolff, *op. cit.*, p. 102.

¹⁸ Nicholas Georgescu-Roegen, *op. cit.*, p. 29-30.

¹⁹ *Ibidem*, p. 34; Hessell H. Tiltman, *op. cit.*, p. 107; Bernard Newman, *The New Europe*, New York, 1972, p. 235.

²⁰ M. Ziomsean, *Studiu critic asupra cooperăției românești*, în „Independența economică”, XXIII, 1940, nr. 3-4, p. 47 și urm.

altele, și soarta agriculturii. Într-un studiu publicat de Gr. Manoilescu în revista „Lumea nouă”, din 7 septembrie 1933, sub titlul *Profesiunile și Parlamentul actual*, autorul, referindu-se la componenția Camerei și Senatului din 1932, arăta că agricultura trimisese în Parlament 87 de reprezentanți, adică 13,7% din total, deși de cultura pământului se ocupau 78,2% din locuitorii țării; în același timp, avocații aveau 243 aleși, sau 38,3%, față de ponderea lor în structura profesională a populației țării, care era de numai 0,07%; clerul avea 56, sau 8,9%, față de 0,2%, cât reprezenta el în structura populației, iar învățământul avea 119, sau 18,9%, față de 0,3%, câtă era ponderea membrilor acestei profesii²¹. Așadar, pentru problemele unui sector economic în care erau interesati 78,2% din locuitorii țării aveau sarcina să chibzuiască 86,3% din membrii Parlamentului ce posedau doar vagi cunoștințe despre economia agrară, iar restul de 13,7% implicați în ea erau moșieri care manifestau preocupări doar față de problemele și de doleanțele lor, nu și față de cele ale țărănimii.

În același timp, analiza stării economice și sociale a persoanelor care au deținut portofolii de miniștri ai agriculturii și domeniilor în perioada 1918-1944 poate explica și mai bine de ce o bună parte din legislația agrară și agricolă, chiar atunci când stânjenea global propășirea agriculturii, a favorizat, totuși, pe marii proprietari funciari rurali, în detrimentul țărănimii. În perioada 1918-1944, în funcția de ministru al agriculturii și domeniilor s-au perindat 23 de persoane. Dintre acestea, numai pentru una nu dispunem de informații certe care să ateste că nu ar fi fost moșier. O parte dintre acești miniștri, recunoscuți drept conservatori tipici pentru punctele de vedere exprimate față de problema agrară și la adresa țărănimii, precum Const. Garoflid, Constantin Argetoianu, Nicolae Mareș și alții, erau posesori ai mai multor moșii²². Observații similare se pot degaja și din analiza stării economice și sociale a persoanelor ce au ocupat funcția de subsecretar de stat la Agricultură și chiar pentru titularii altor minister.

Din totalul marilor proprietari funciari rurali cu funcții în aparatul de stat ori în organizațiile monopoliste ale moșierimii s-a detașat un cerc relativ restrâns de moșieri care dominau aproape toate instituțiile ce aveau legături directe ori indirecte cu agricultura. La 9 februarie 1940, într-un articol publicat în „Economia rurală”, sub titlul *Organizarea agriculturii - organizarea proprietăților. Despre reprezentanții permanenti ai agricultorilor*, semnat cu pseudonimul C. Agraru, se evidenția că sistemul de reprezentare a producătorilor rurali, prin numai 10-15 „mari agricultori” pe care îi vom întâlni oriunde este vorba de o organizație de stat, semioficială, particulară, sub orice formă și.... pe care îi întâlnim în mod permanent în Uniunea sindicatelor, în B.I.N.A.G., ori în creditele hipotecare, întreprinderile de stat sau particulare, în comisii și comitete, la valorificări și raționalizări, unde este vorba de orice legătură cu agricultura”, apărea nefiresc și că el aducea prejudicii atât intereselor plugărimii, cât și economiei naționale²³.

La o lună după promulgarea legii din 13 martie 1925 privitoare la circulația bunurilor rurale, liberalii au creat camerele județene de agricultură,

²¹ Apud „Pagini agrare și sociale”, XI, 1934, nr. 1, p. 3-4.

²² Vezi D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 și acumulările de capitaluri ale moșierimii*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie <A.D. Xenopol>”, Iași, 1984, p. 294.

²³ „Economia rurală”, București, 9. II. 1940; A.N. București, fond Uniunea Centrală a Sindicatelor Agricole din România, dosar 96/1940, f. 12.

prin legea din 14 aprilie 1925²⁴, după modelul camerelor de comerț și industrie, și Uniunea lor. La prima vedere, aceste instituții păreau să aibă funcții foarte importante nu numai pe linia îndrumării și sprijinirii agriculturii, ci și pe aceea a educației agricole a proprietarilor funciari rurali, în special a țăranilor, dar, din nefericire, ele au realizat foarte puține din sarcinile ce le revineau²⁵. Bugetele lor au depins, în principal, de Ministerul Agriculturii și Domeniilor și, din lipsă de mijloace financiare, ele nu au fost dotate cu fonduri suficiente spre a le permite înfăptuirea programelor propuse. În plus, camerele agricole nu erau nici măcar organe reprezentative ale întregii țărănimii. Fiecare cameră agricolă se compunea din 17 membri aleși și 11 numiți din rândul funcționarilor. Dar numai proprietari cu minimum de 3 ha sau arendașii cu cel puțin 10 ha luate în arendă puteau să voteze ca membri, astfel că, de drept, 52,1%, adică mai mult de jumătate din țărani nu erau deloc reprezentați²⁶.

Camerele agricole grupau în conducerea lor un mare număr de persoane care nu se îndeletniceau cu agricultura. În 1932, de pildă, 443, din totalul celor 1785 de membri aleși, sau 24,82 %, erau învățători (201), preoți (124), avocați (68), profesori (18), directori de bănci (12), funcționari (11) și medici umani (9), clienți, de fapt, ai cluburilor politice județene²⁷. Camerele agricole, având dreptul de a alege senatori, au devenit puternic implicate în politică. Prin legea de constituire, ele puteau fi dizolvate pentru nereguli serioase sau rea credință în îndeplinirea muncii lor legale ori pentru activități împotriva statului. Si ele au fost adesea dizolvate, în special pe motivul alegerii prin metode frauduloase a senatorilor²⁸.

Deși interesele agricultorilor erau reprezentate în multe instituții de resort de oameni care aveau puține legături nemijlocite cu această ramură a economiei naționale și deși atenția guvernărilor, în special a liberalilor, a fost concentrată asupra susținerii programului de dezvoltare a industriei, prin neglijarea culpabilă și adeseori pe cheltuiala agriculturii, cei ce au avut de suferit de pe urma acestei politici au fost, cu precădere, țăranii. Lucrețiu Pătrășcanu observa că, după război, marea proprietate funciară rurală se afla într-o situație de inferioritate față de marea industrie în privința tratamentului, dar că între ele nu existau, totuși, conflicte de interes cu caracter acut, întrucât moșierimea a găsit posibilitatea unei compensații în felul și conținutul raporturilor ei cu masa țărănimii. Din exploatarea acesteia din urmă, favorizată de politica economică și socială a statului față de una și de cealaltă, marea proprietate și-a asigurat venituri suficient de bune și certe, astfel ca solidaritatea și nu dușmănia să domine în relațiile dintre burghezie și moșierime²⁹. Marii proprietari funciari rurali au avut în Uniunea Centrală a Sindicatelor Agricole din România un ferm apărător al intereselor lor. Uniunea și-a impus reprezentanți în toate comisiile și consiliile centrale ale guvernului care aveau legături directe ori indirekte cu agricultura. Prin intermediul lor, moșierii au obținut prețuri ridicate la o serie de produse agricole, precum la

²⁴ „Monitorul oficial”, nr. 84, din 14.IV.1925.

²⁵ Vezi I.P. Manolescu, *Organizarea de stat a vieții agricole, în „Pagini agrare și sociale”*, XIX, 1942, nr. 3-4, p. 64.

²⁶ Dacă s-ar fi luat în calcul și familiile proletariilor agricoli, ponderea ar fi fost și mai mare. Pentru detalii vezi Virgil N. Madgearu, *Evoluția economiei românești după războiul mondial*, București, 1940, p. 30; Ion Vasiliu, *Agricultura*, în „Aspecte ale economiei românești”, Consiliul Superior Economic, 1939, p. 57-58; Dumitru Șandru, *Satul românesc: între anii 1918 și 1944*, p. 54-55.

²⁷ Apud „Pagini agrare și sociale”, XI, 1934, nr. 1, p. 3-4.

²⁸ Henry L. Roberts, *Rumania. Political Problems of an Agrarian State*, New Haven, 1969, p. 126.

²⁹ Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, București, 1970, p. 40-41.

sfecla de zahăr, la semințe de plante oleaginoase, la lână și la alte produse, precum și obligația fabricilor de a achiziționa producția prin contracte ferme³⁰. În 1924, Uniunea Centrală a Sindicatelor Agricole din România a impus statului și fabricilor de stofe condițiile de cumpărare a lânii, astfel că lâna vândută de membrii sindicatelor agricole s-a făcut întotdeauna după acea dată la prețuri remuneratorii, iar după 1928 la prețuri cu mult peste paritatea celor mondale³¹. Zece ani mai târziu, Uniunea a determinat guvernul să oblige întreprinderile de postav să importe lână numai după ce achiziționau întreaga producție indigenă colectată prin sindicatele agricole³², iar privilegiile în această direcție au sporit în cursul anilor 1936-1937³³.

Astfel, dacă avem în vedere întreaga politică agrară și agricolă a guvernului României din perioada interbelică, putem conchide că ea a fost într-o mică măsură favorabilă producătorilor rurali. Efectele ei au fost resimțite, în primul rând, de cultivatorii pământului, cu precădere de către țărani, dar ele au fost păgubitoare și pentru economia națională, prin faptul că agricultura românească nu s-a mai dovedit capabilă să concureze cu alte țări pe piețele mondale la vânzarea cerealelor și a altor produse agricole.

Leading Parties In Romania and The Agriculture In The Between-War Period

Summary

After the Great Union of 1 December 1918, Romania continued to be a country whose economy was mainly agrarian, involving four fifths of the total population. By the agrarian land reform of 1921, the Romanian leading parties achieved a deep transformation in the structure of the rural land property. Moreover, in the between-war period, most of the cultivable land of the country was owned by peasants, especially families with properties of less than 5 hectares.

The land reform was not accompanied though by efficient agrarian political measures to support the new owners. On the contrary, the National Liberal Party, having the leadership of Romania for several years in the first decade of the between-war period and aiming at sustaining as a priority the industrial development with internal financial means, burdened agriculture with high customs taxes, diminished its profitability and stopped its progress which had been promised in the electoral programmes.

The economic recession of 1929-1933 resulted in the destruction of many agricultural investments due to the sudden fall of the vegetal and animal products and to the incapacity of the national-peasant governments of the period to take efficacious measures for ending the crisis. The impact of the crisis was higher in the field of agriculture than in other sectors of national economy and the recovering of this branch was much slower.

Under the above circumstances, the liberal government, led by Gheorghe Tătărescu who ascended to this position in 1934, was forced to adopt a system of legislative measures meant to effectively support the agrarian economy. Yet, their application was embarrassed by the international situation at the end of the fourth decade so that the results obtained by the initiators of the measures were much under the aimed levels.

³⁰ Vezi A.N. București, fond Uniunea Centrală a Sindicatelor Agricole din România, dosarele 14/1924-1925, f. 41-44; 12/1927-1928, f. 11; 16/1930, f. 83; 44/1936, f. 23.

³¹ Idem, dosarele 12/1927-1928, f. 10; 15/1928-1929, f. 16-47; 16/1930, f. 63.

³² Idem, dosar 89/1940, f. 24.

³³ Vezi „Monitonul oficial”, nr. 122, din 22.V.1936; A.N. Suceava, fond Prefectura județului Rădăuți, dosar 18/1936, f. 14.